

*Edice a materiály***Š V E J K***Filmová povídka*

Jiří Voskovec a Jan Werich, Karel Steklý

Slunné, syté, blankytné nebe, plné bohatých vrstev bělostných kyprých mraků. Jásavá zpěvná hudba.

Vyprávěč: „To je nádera, co?... To nebe! To bude den!

Výletníci jak si budou libovat. A ti, co jim právě dnes začíná dovolená! Nebo milenci v parku a všechen ten národ na plovárnách. A co teprve hospodáři? Panečku! Po těch deštích jsme zrovna takovouhle boží pohodu potřebovali... Jen v lese těch hub co muse-lo vyrazit!“

Dlouhé panorama oblačným nebem se zastaví na fantastickém sloupu kouřové houby výbuchu atomové pumy, který trčí z moře mezi mraky.

„...Hm, tahle je snad trochu přehnaná. Však taky tahle houba vyrostla z dešťů, jaké nikdo nepamatuje. Šest let nepřestalo lít jak z konve... a po celém světě!... Kdo snad tuhle houbu nezná, ať se nedá plést tou krásou. Každý houbař vám potvrdí, že prašivky vždycky vypadají nejlákavěji. Tahle je prudce jedovatá. Hirošima Bikiniensis jí říkájí učenci. Lidově je známá jako Atomka až na věky amen.“

Záběr výbuchu atomové pumy. Prudké zablesknutí a vzápětí vzrůst typického houbovitěho sloupu kouře.

„Strašně rychle roste a pak straší lidi ve snách... pokud je neuspí nadobro...“

Pohled na dezolátní trosky Hirošimy po atomovém výbuchu.

„Zajímavé je, že kde tahle prašivka vyroste, ani tráva neroste... po dlouhou, dlouhou dobu... a dost daleko kolem dokola...“

Detail amerického politického komentátora před mikrofonem rozhlasového ateliéru. Čte z rukopisu do mikrofonu: „... Therefore, only by keeping the Atom bomb secret for ourselves shall we be able to give the world the only reliable safeguard of peace among nations...“

„Ten pán učinil pozoruhodné prohlášení: Že prý atomová puma je jedinou spolehlivou zárukou světového míru. Taková podobná prohlášení už jsme slychávali dřív...“

Servis rychlých, dynamických záběrů z minulé války: Bombardér v prudké panoramě, shazující bomby. Tank najíždí na kameru. Těžká děla v pozicích při palbě. Wehrmacht pochoduje pruským parádním krokem.

„To jste si všimli, že všechny tyhle hračky byly vždycky úředně zárukami míru? Jak se to jen stalo, že zatím všechny ty záruky míru vždycky zaručeně začly střílet? Komu se to vždycky vymkly z rukou? Kdo to jenom vždycky tu válku chtěl?“

Hitler v Berchtesgadenu krmí laně v oboře.

„Přece ne tenhle hodný pán na dovolené? To není možné. No dobře... Není to žádný kra-
savec! Ale podívejte se, ta něha... No, tu máš, papej, majinká... To muselo začít někdy
dřív, to nedorozumění s mírem...“

Mussolini vášnivě řeční na balkoně, v jedné ruce pušku, v druhé knihu.

„No... tenhle už vypadá víc do pranice! Ačkoliv ne, to snad nemůže myslet vážně. To dě-
lá legraci, ne? A potom, vždyť střílet ani nemůže, když má v jedné ruce knihu. Číst
ovšem taky ne, když v druhé má pušku. To bude asi nějaký komik.“

Tisícihlavý dav jásajícího lidu na Piazza Venecia.

„No ovšem! A populární. Podívejte se to publikum! Kdepak... ti všichni chtějí radost,
lásku a mír.“

Zástup prolne do nedohledného pole křížů válečných hřbitovů.

„Kdo to hrome je, ten kazimír? Kdo to začal?... Nedá se nic dělat, budeme muset o jed-
nu válku nazpátek...“

Série rychlých dokumentárních záběrů z první světové války, které jsou obdobami zábě-
rů moderních, jež předcházely: Primitivní letadlo. První tank. Pálící děla. Německá
armáda v pilhaubných pochoduje směšně rychle parádním krokem.

„Musíte prominout tu nedokonalou fotografii, to byla ještě žabařina, jako to válčení ten-
krát... kdepak, pokrok nelze zastavit... jen ten krok už byl ve výši doby.“

Císař Vilém II. přehlíží armádu ve společnosti dvorních dam s nemožnými klobou-
ky, chová se nesmírně dvorně k dámám. Zvlášť natočená scéna ve stylu starých žur-
nálů.

„Ale tenhle kavalír přece také nevehnal svět do války, to je nesmysl. Jen se podívejte na
ty ohledy k něžnému pohlaví.“

Nástřih na dvě ruce, zvedající pušku k výstřelu.

„Aha! Teď tě máme, zlosyne! Budeš přistižen při vypálení první rány.“

Kamera ukáže, že mířící střelec je František Josef I. v tyrolském kroji na lovu. Mocnář
vypálí, strašlivě se zakouří a mocnář upadne na zadek.

„Ouha, Veličenstvo. Doufáme, že jste alespoň nepřítele zasáhlo.“

Panorama obrovské lovecké kořisti, srovnané na trávníku, František Josef přehlíží úlovek
s průvodem fořtů a generálů.

„Ne, ne, tento dobrotivý panovník střílel jen škodnou. Žil pro mír a pro své národy, za
něž každého večera trval na modlitbách.“

Známý pohled na Františka Josefa jak s hlavou v sepjatých rukou a lokty opřenými o stůl
medituje. Po chvíli se narovná a věčně se napije kávy, která byla až dosud skryta za jeho
loky.

„Je to hořké pomyšlení, ale nezbude, než hledat válečného viníka v řadách těch národů
samých. Neboť pohlaví byli zajisté bezúhonní. Zde, mezi jejich poddanými... tam ně-
kde tluče to srdce plné zášti a bláhové zaslepenosti...“

Zbídačelé zástupy rakouských pěšáků, pochodujících v dešti a blátě. Několik prolínání
na různé skupiny vojáků. Poslední je skupina obnošených pomačkaných erárních plášťů
zezadu. Oddíl vojáků vstupuje na nádražní perón.

Polodetail vojenské zadnice v plášti, shýbající se k zavazadlu.

„Hej, vy vojáku... vy tam, kdo jste?“

Zadnice se narovná a v detailu, obrácena přímo do kamery, se objeví tvář Švejkova: „Švejk Josef, jednadevadesátý pěší regiment.“

Kamera se vzdálí a objeví se typická dvorana nádraží císaře Františka Josefa I. v Praze. U vlaku, směr České Budějovice, panuje čilý ruch. Civilisté i vojáci.

Švejk salutuje a hlásí nadporučíku Lukášovi: „Poslušně hlásím, pane nadporučíku, že nám ukradli kufr.“

Nadporučík Lukáš řadí: „Ukradli nám kufr, to se jen tak řekne holomku.“

„Poslušně hlásím, pane oberlajtnant, doopravdy ho ukradli. Na nádraží se vždycky potlouká moc takových šizuňků a já si to představuju tak, že jednomu z nich se nepochybně zamlouval váš kufr a ten člověk že nepochybně využítkoval toho, že jsem vodu zavazadel, abych vám vohlásil, že s našima zavazadlami je všechno v pořádku.“

„Švejku s vámi to jednou špatně skončí. Bez kufru mi nechodte na oči.“

Lukáš vstoupí do vagónu a Švejk se loudá po peróně, hledá zavazadlo svého nadporučíka. Vzbuzuje svým nápadným chováním podezření a jedině signály k odjezdu vlaku ho zachrání před hroznou nepříjemností, neboť se chtěl zmocnit kufru jakési rozložitě dámy, ze které se vyklubala choť místodržitele. Běží za vlakem a pověsí se na stupátka posledního, až po střechu našlápnutého vagónu.

Vlak mizí v tunelu.

Švejk se prodírá potmě vlakem. Není nic vidět. Pouze se ozývají názory lidí, kterým tma tunelu poskytla na několik minut ochranu a volnost projevu.

Když vlak vyjede z tunelu, stojí Švejk před svým nadporučíkem a znovu s politováním konstatuje, že kufr nenašel.

V oddělní II. třídy sedí Lukáš a proti němu ještě jeden, holohlavý cestující.

„Na nádražích se kradlo vždycky a bude se krást dál,“ utěšuje Švejk nadporučíka Lukáše.

„Co bylo v tom kufru?“ táže se apaticky Lukáš.

„Dohromady nic. Zrcadlo z pokoje a železný věšák z předsíně, takže jsme dohromady neutrpěli žádný ztráty, poněvadž zrcadlo i věšák patřily domácímu. Poslušně hlásím, pane oberlajtnant, že v nepřátelských zemích je hodně zrcadel i věšáků. Jakmile dojdeme nějaký město...“

„Kušte, Švejku,“ strašlivým hlasem zahřímá Lukáš. „Vy nejste tak hloupý jak se děláte. Vy to děláte schválně.“

„Poslušně hlásím, já jsem taková, jak se řekne pasivní povaha. To chodíval do hospody V čubčím háji...“

„Dejte pokoj s vašimi výklady.“

„Poslušně hlásím, pane oberlajtnant, že si nikdy nic nevymejšlím, že všechno co povídám je svatosvatá pravda.“

„Až přijedeme do Budějovic, pak si to s vámi vyřídím. Víte Švejku, že vás dám zavřít?“

„Poslušně hlásím, pane oberlajtnant, že to nevím. Ještě jste se vo tom nezmiňoval.“

Lukáš naznačí Švejkovi, aby odstoupil a neotravoval. Švejk zmizí v chodbičce, za skleněnými dveřmi.

Nadporučík Lukáš vytáhne z kapsy pláště noviny a ponoří se do čtení. Na titulní straně je výrazný článek o nejnovějším německém vynálezu. Bomby na vyhazování měst do povětří pomocí letadel.

*Jedna z mnoha podob Josefa Švejka.
Karikatura Georga Grosze k Piscatorově berlínské inscenaci (1928).*

Vynález, který porazí nepřítele a zajistí mír.

Válečná zbraň, které bude použito ve jménu míru.

Zatímco Lukáš otáčí listy časopisů až ke stránkám Malého oznamovatele, Švejk netrpělivě nahlíží do kupé. Tiše otevře dveře a osloví neznámého pána.

„Dovolte, vašnosti, neráčíte být pan Purkrábek, zástupce banky Slávie?“ Když holohlavý pán neodpovídá, prohodí Švejk k Lukášovi.

„Poslušně hlásím, pane oberlajtnant, že jsem jednou četl v novinách, že normální člověk má mít na hlavě průměrně šedesát až sedmdesát tisíc vlasů a jeden medik říkal v kavárně U Špírků, že padání vlasů zavinuje duševní pohnutí v šestinedělí.“

Nyní se stalo něco hrozného. Holohlavý pán vyskočil a zařval na Švejka: „Marsch heraus, Sie Schweinkerl.“

Nadporučík Lukáš nejistě pozoruje, co se děje. Podle vystoupení holohlavého pána soudil na důstojníka v civilu. Nebyl sám. Totéž si uvědomil i Švejk, který byl domnělým panem Purkrábkem vykopnut na chodbu.

Zatímco v kupé se nadporučík Lukáš dovídá od holohlavého pána, že má tu čest cestovat s generálmajorem von Schwarzburg, řítí se rychlík k Benešovu a Švejk na chodbičce zapřádá rozhovor s železničním zřízencem.

„Mohu se vás na něco zeptat?“

Železniční zřízenec, nejevící žádné chuti k hovoru, slabě, apaticky kývl hlavou.

„Ke mně chodíval jeden dobrej člověk, nějakej Hofmann a ten vždycky říkal, že tyhle poplašný signály neúčinkují, že to zkrátka a dobře nefunguje.“

Švejk a zřízenec stáli zrovna pod rukojetí brzdy s nápisem: V nebezpečí. Železniční zřízenec mírně ožil, potěšen, že může někomu podat odborný výklad o zařízení brzdy v nouzi.

Vysvětluje Švejkovi zařízení a celý mechanismus. Švejk se až protivně vyptává na podrobnosti, chce znát všechno důkladně. Nemohou se však dorozumět, buď že zřízenec není schopen jasného výkladu, buď že Švejk nechápe technické souvislosti, buď že jsou stále vyrušováni přecházejícími cestujícími.

„To vám správně řekl, že se musí zatáhnout za tuhle rukověť, ale lhal vám, že to nefunguje. Vždy se vlak zastaví, poněvadž je to ve spojení přes všechny vagóny s lokomotivou. Poplašná brzda musí fungovat.“

Oba měli při tom ruce na držáku rukojeti páky.

Vlak vjede do oblouku a nakloní se.

A tak se stalo, že oba muži vytáhli páku brzdy v nebezpečí a rychlík prudce zastavil.

Přihodilo se to v okamžiku, kdy generálmajor zasypával Lukáše přívalem služebních předpisů. Díky prudkému zabrzdění a špatně uloženým zavazadlům pana generálmajora se stalo, že důležitý vojenský pán zmizel pod svými kufry.

Na chodbičce vznikla hádka. Pachatelé se nemohli dohodnout, kdo vlastně je strůjcem této nepříjemné zbytečnosti. Švejk tvrdí, že on to nemohl být, že to neudělal, že není žádný uličník. „Já se tomu sám divím,“ říká dobrácky ke konduktérovi, „proč vlak tak náhle zastavil. Jede a najednou stojí. Mě to mrzí víc než vás.“

Nějaký vážný pán se staví na obranu železničáře a tvrdí, že slyšel, jak ten voják první začal rozhovor o poplašných signálech. Švejk zase mluví o své poctivosti a že na zpoždění vlaku nemá žádný zájem, protože jede do války.

Cestující zvědavci vyskakují z vlaku. Je slyšet hysterické výkřiky několika nalíčených dámiček, které postrašeně vyhlíží z vlaku. Kondukteři pobíhají po trati jako ohaři a hledají příčinu náhlého zabrzdění.

Švejk soustředil okolo sebe hlouček lidí, dychtivých, jak skončí jeho spor s cestujícím železničářem a konduktérem vlaku, který komisním tónem se bezvysledně namáhá nahnat hrůzu klidnému válečníkovi.

„Pan přednosta stanice vám to vysvětlí. To vás bude stát dvacet korun.“

V okénku nad Švejkem se objeví nadporučík Lukáš, rozezlen a zmučen dosavadním vývojem cesty.

Švejk lahodným hlasem hovoří k hloučku, k němuž se přidávají dva důstojníci.

„To je dost málo. To nějaký Mlíčko, František z Uhříněvse jednou taky zatáhl za takovou brzdu a leknutím přišel o řeč.“

Hrozivý výraz nadporučíka Lukáše donutí Švejka k přemíře vojenské horlivosti.

„Tak abychom zase jeli dál. To není nic pěkného, když se vlak vopozdí. Kdyby to bylo za míru, tak s pánem bohem, ale když je válka, tak má každý vědět, že v každém vlaku jedou vojenský osoby, generálmajorové, oberlajtnanti, buršové. Každý takový vopoždění je vošemetná věc. Napoleon se u Waterloo vopozdil vo pět minut a byl v hajzlu s celou svou slávou...“

„Švejku,“ zaúpěl Lukáš v okénku.

Švejk nemohl odpovědět, protože jeden pán z hloučku upozorňoval celou společnost na cestujícího, který vystoupil z vlaku a s těžkými kufry si to namířil přímo přes oranici.

„Podívejte toho blázna.“

Všichni se smějí potrhlému cestujícímu. Konduktéři a ostatní lidé od vlaku se již dohodli, ozývá se pískání a lidé se vracejí do svých vagónů. První z hloučku vstupuje pán, který upozorňoval na cestujícího s kufry. Ostatní vstupují za ním.

Konduktéři dávají signály k pokračování v jízdě. Tu se z vlaku vyřítí onen pán a zoufale křičí: „Zloděj. Ukradl mi věci. Chyťte ho.“

Nikdo se už nemůže zdržovat, protože vlak již přidává páry a odjíždí, zanechávaje otlého šviháka na trati.

Konduktér, který chce potrestat Švejka pokutou, nepouští oběť z rukou. Černý notes, blok a inkoustová tužka jsou středem hovoru dvou mužů, konduktéra a Švejka, kymácejících se proti sobě rychlou jízdou vlaku, který jako by si vzal k srdci Švejkova slova o důležitosti dopravy za války, chce dohnat ztracený čas.

„Chcete zaplatit, nebo ne? Za pět minut jsme v Táboře a tam vás předám přednostovi.“

„Dobrá, já rád mluvím se vzdělanejma lidma,“ poznamená Švejk a jde ke kupé, v němž se nachází nadporučík Lukáš. Otevře dveře a hlásí: „Poslušně hlásím, že za pět minut jsme v Táboře. Nepřikázete něco k snědku? Před léty tu mívali dobrou...“

Nedopověděl. Nadporučík Lukáš vyskočil ze sedadla a vystrčil ho do chodbičky.

„Víte co bych chtěl? Kdybyste za pět minut zmizel a vícekrát bych vás nespátlil.“

„Tak dáte těch dvacet korun? Naposled vás vyzývám, vojáku,“ vmísil se mezi ně konduktér.

„Nemám, ale mohl bych vám opatřit pěkného bernardýna. Já míval před válkou obchod se psy...“

„To je váš sluha?“ obrátil se konduktér k nadporučíkovi. Nadporučík Lukáš přisvědčí.

„Upozorňuji vás pane nadporučíku, že nezaplatí-li dvacet korun pokuty, předám ho v Táboře přednostovi a vy budete bez burše.“

„Ano... ano... bez burše... ano...“ s hrozným smíchem vyrazí Lukáš. Pak odejde do kupé a zavře za sebou dveře a zatáhne záclonku.

Vlak vjíždí do Tábora.

Konduktér vede poslušného a stále se usmívajícího Švejka do nádraží. Na peróně ho předá přednostovi. Vlak jede dál a v chodbičce, stranou okna číhá nadporučík Lukáš. Chce mít jistotu, že jede opravdu sám, že Švejk zůstal v Táboře, že se za chvíli neotevrou dveře kupé a nebude zase něco poslušně hlásit.

Jak odjíždí vlak, tak se zmenšuje postava Švejka, který stojí v živém hovoru s přednostou stanice, obklopen zvědavými občany. Lidí kolem Švejka neubývalo, spíš naopak.

Přednosta stanice si se Švejkem neví rady, jeho lojální názory ho zneklidňují, stejně jako projevy přihlížejících tábořských hurávlavstenců.

„Kdybych těch dvacet korun měl, tak jsem jel dál už ve vlaku. Přece mám rozum a vím, že císař pán potřebuje každou korunu, aby zabezpečil naši vlast před hroznou válkou. Nedávno jsem četl v Národních listech, že jeden výstřel z dvačtyřicítky stojí třicet osm tisíc marek...“

V zástupu se projevil názor, že zas tady jednoho vojáčka sekýrujou a že takhle to Rakousko nevyhraje. Pak se vyskytl jeden pán, který prohlásil, že tu pokutu za Švejka zaplatí jen proto, že je přesvědčen o jeho nevině.

V rozhorlení tvrdí, že to viděl, ač to není pravda, že konduktér byl Maďar a udělal to schválně, aby se pomstil českému vojáčkovi a vystavil ho šikanování.

Když se v zástupu ozve cosi jako: Hanba Maďarům!, objeví se na peróně četnická pohotovost a vyklizuje nádraží.

Jeden občan byl zatčen a odváděn četnickým strážmistrem s výhrůžkami: „To si zodpovíte! Já vám ukážu pobuřovat lidi a říkat jim, že nikdo od vojáků nemůže žádat, aby bojovali, když se s nimi takhle jedná!“

Nešťastný muž se nezmohl na nic jiného, než na upřímné tvrzení, že je řeznický mistr od Staré brány a že to tak nemyslí.

Mezitím dobrý muž, věřící v nevinnost Švejkovu, zaplatil za něho v kanceláři pokutu a odvedl Švejka do restaurace III. třídy, kde ho pohostil pivem a zjistiv, že všechny průkazy i vojenský lístek na dráhu jsou u nadporučíka Lukáše, velkomyslně dal Švejkovi pětku na lístek i na další útratu. Když odcházel, řekl Švejkovi důvěrně: „Tak vojáčku, jak vám povídám, jak se dostanete do ruského zajetí, tak pozdravujte ode mne sládka Zemana v Zdobunově. Tady máte moji adresu. Jen buďte chytrý, abyste nebyl dlouho na frontě.“

„Vo to nemějte strach, je to vždycky zajímavý uvidět nějaký cizí krajiny zadarmo.“

„A před Maďary si dejte pozor! Teď je nasazují do českých regimentů. Jak se vám nějaký Maďar připlete do cesty, tak bez milosti...“

Gestem naznačuje jakési tajemné a násilné lámání kostí či rdoušení nenáviděných krků. Švejk zůstal sám sedět za stolem a zatím co propíjel tiše pětku od šlechtetného dobrodince, sdělovali si lidé před nádražím, že tam chytli nějakého špióna, který fotografoval nádraží, což však vyvracela jedna paní tvrzením, že se o žádného špióna nejedná, že to viděla na vlastní oči, jak jeden dragoun posekal důstojníka u záchodku pro dámy, poněvadž ten důstojník tam lezl za milou, která doprovázela toho dragouna. Neznámý dobrodinec, který za Švejka zaplatil pokutu, se vmísí do davu a chce vše uvést na správnou míru, ale je mu spíláno demagogů a před inzultací ho zachrání jen četnictvo, které i tady obstarává pověstnou optimistickou zázemní atmosféru.

Příjezdy nových vlaků se naplnila restarace III. třídy vojáky nejružnějších národů a formací, větším dílem vyhublých na kost, tak zvaných rekonvalescentů, kteří se vrací z lazaretů ke svým posádkám, aby znovu a znovu šli do pole pro nová zranění.

Jeden z takových nešťastníků, propuštěný po operaci z vojenského lazaretu, v zamazané uniformě, přišel ke Švejkovi, protože už jinde nebylo místa. Byl tak nějak smutný, zakrslý a vyhublý. Položil si na stůl malý balíček, vytáhl rozbitou tobolku a přepočítával drobné peníze, samé krejcarey.

U vedlejšího stolu vykládá velkohubě jakýsi infanterista o tom, jak se v Segedině posekali s Maďary a jak je to mezi českými a maďarskými regimenty na nůž.

Ubožák, který přisedl k Švejkovi, jistě nerozuměl z těchto hovorů ani slovu, vždyť jinak by se byl neodvážil oslovit Švejka a otázat se ho: „Magyarúl?“

„Já jsem, kamaráde, Čech,“ odpověděl Švejk, „nechceš se napít?“

„Nem tudom, barátom.“

„To nevadí, kamaráde,“ pobízel Švejk, přistavuje svou plnou sklenici před smutného vojáka, „jen se pořádně napij.“

Pochopil, napil se, poděkoval: „Köszönem szépen,“ a dál prohlížel obsah své tobolky a na konec vzdychl. Švejk pochopil, že by si ten Maďar dal rád pivo a že nemá dost peněz, proto mu poručil jedno přinést, načež Maďar opět poděkoval a jal se vykládat něco Švejkovi pomocí posuňků, ukazuje na svou prostřelenou ruku, přičemž mluvil mezinárodním jazykem: „Pif, paf, puc!“

Švejk soustrastně kýval hlavou a zakrslý rekonvalescent sdělil ještě Švejkovi, nakláněje levici na půl metru od země a pozdvihuje potom tři prsty, že má tři malé děti.

„Ninč ham, ninč ham,“ pokračoval, chtěje říci, že nemají doma co jíst a utřel si oči, ze kterých vytryskly slzy, špinavým rukávem svého vojenského pláště, ve kterém bylo vidět díru od kulky, která mu vlétla do těla pro uherského krále.

Nebylo to nic podivného, že při takové zábavě pomalu Švejkovi nezbývalo nic z oné pětky a že se pomalu, ale jistě odřezával od Českých Budějovic, ztrácí každou sklenici piva, kterou hostil sebe i maďarského rekonvalescenta, možnost koupit si vojenský lístek.

Opět projel stanicí jeden vlak do Budějovic a Švejk stále seděl u stolu a poslouchal, jak Maďar opakuje své „Pif, paf, puc! Három gyermek, ninč ham, éljen!“

To poslední říkal, když si s ním ťukal.

„Jen pij, kluku maďarská,“ odpovídal Švejk, „chlastej! Vy byste nás tak nehostili...“

Od vedlejšího stolu řekl nějaký voják, že když přijeli ze Segediny s osmadvacátým regimentem, že na ně Maďaři ukazovali a zvedali ruce do výšky.

Byla to svatá pravda, ale tenhle voják tím byl patrně uražen, ačkoliv to bylo obyčejným zjevem u všech českých vojáků, a nakonec to dělali Maďaři sami, když už se jim přestala líbit rvačka v zájmu uherského krále.

Pak si ten voják přišel a vyprávěl, jak to nahnuli v Segedině Maďarům a jak je vymlátili z několika hospod. Přitom s uznalostí pochválil, že se Maďaři umějí také prát, a že dostal jednu ránu nožem do zad, takže ho museli poslati do týlu se léčit. Teď ale, až se vrátí, že ho dá hejtman jeho batalionu patrně zavřít, poněvadž už neměl času tu ránu tomu Maďarovi oplatit, jak se sluší a patří, aby ten taky z toho něco měl a byla zachráněna čest celého regimentu.

„Ihre Dokumenten, vaší tokúment?“ tak pěkně začal na Švejka velitel vojenské kontroly, šikovatel, provázený čtyřmi vojáky s bajonety, „já fidět, šedet, nicht fahren, šedet, pit, furt pit, burš.“

„Nemám, miláčku,“ odpověděl Švejk, „pan oberlajtnant Lukáš, regiment numero devadesát jeden, je vzal s sebou, a já zůstal tady na nádraží.“

„Was ist das Wort: milatschek?“ obrátil se šikovatel k jednomu ze svých vojáků, starému landverákovi, který podle všeho dělal svému šikovateli všechno naschvál, poněvadž klidně řekl: „Miláček, das ist wie: Herr Feldvébl.“

Šikovatel pokračoval dál v rozmluvě se Švejkem: „Tokument kašty foják, pes tokúment zavžit auf Bahnhofs-Militärkommando, den lausigen Bursch, wie einen tollen Hund.“ Švejka odváděli na vojenské nádražní velitelství, kde na strážnici sedělo mužstvo, stejně vypadající jako ten starý landverák, který tak pěkně znal překládat slovo „miláček“ do němčiny svému přirozenému nepříteli, šikovatelské vrchnosti.

Strážnice byla vyzdobena litografiemi, které v té době dalo rozesílat ministerstvo vojenství po všech kancelářích, kterými procházeli vojáci, stejně jako do škol i do kasáren.

Dobrého vojáka Švejka uvítal obraz znázorňující podle nadpisu, jak četař František Hammel a desátníci Paulhart a Bachmayer od c. k. 21. střeleckého pluku povzbuzují mužstvo k vytrvání. Na druhé straně visel obraz s nadpisem: Četař Jan Danko od 5. pluku honvédských husarů vypátrá stanoviště nepřátelské baterie. Po pravé straně níže visel plakát: Vzácné vzory zmužilosti.

Takovými plakáty, jejichž text s vymyšlenými vzácnými vzory v kancelářích ministerstva vojenství skládali různí němečtí žurnalisté, povolání na vojnu, chtělo to staré pitomé Rakousko nadchnout vojáky, kteří toho nikdy nechtli, a když jim takové vzory zmužilosti posílali na frontu brožované v knížkách, balili do toho cigarety z tabáku do dýmky nebo upotřebili to ještě vhodněji, aby to odpovídalo ceně i duchu sepsaných vzácných vzorů odvahy.

Zatímco šikovatel šel shánět nějakého důstojníka, Švejk si přečetl na plakátu: Vozatajce Josef Bong.

(Tato příhoda bude zpracována ve formě první kreslené vložky, jejíž děj bude doprovázen hlasem Švejka, čtoucího dojemnou historku.)

„Vojáci zdravotního sboru dopravovali těžce raněné k vozům, připraveným v kryté úžlabině. Jakmile byl plný, odjelo se s ním na obvažiště. Rusové, vypátravše tyto vozy, počali je odstřelovati granáty. Kůň vozatajce Josefa Bonga od c. a k. 3. vozatajské švadrony byl usmrčen střepinou granátu. Bong bědoval: ‚Ubohý můj bělouši, je veta po tobě!‘ Vtom sám zasažen byl kusem granátu. Přesto vypřáhl svého koně a odtáhl trojspřeží do bezpečného úkrytu. Nato se vrátil pro postroj svého usmrčeného koně. Rusové stříleli dále. ‚Jen si střílejte, zpropadení zuřivci, já postroj tady nenechám!‘ a snímal dál postroj s koně, bruče si ona slova. Konečně byl hotov a vlácel se s postrojem zpět k vozu. Zde mu bylo vyslechnouti hromobití zdravotních vojáků pro jeho dlouhou nepřítomnost. ‚Nechtěl jsem tam nechat postroj, je skoro nový. Bylo by ho škoda, pomyslí si. Nemáme nazbyt takových věcí,‘ omlouval se statečný voják, odjížděje k obvažišti, kde se teprve hlásil jako raněný. Jeho rytmistr ozdobil později prsa jeho stříbrnou medailí za statečnost.“

Když Švejk dočetl a šikovatel se ještě nevracel, řekl landverákům na strážnici: „Tohle je krásnej příklad zmužilosti. Takhle budou u nás v armádě samý nový postroje na koně.“

A již vedli Švejka do kanceláře, kde za stolem s rozházenými papíry seděl mladý poručík, tvářící se nesmírně zuřivě.

Když uviděl Švejka s desátníkem, velmi mnohoslibně pronesl: „Aha!“ Načež zněl raport desátníka: „Poslušně hlásím, pane lajtnant, že ten muž byl nalezen na nádraží bez dokumentů.“

Poručík kývl hlavou, jako by se chtěl vyjádřit, že přepokládal již před lety, že v tento den a v tuto hodinu najdou na nádraží Švejka bez dokumentů, neboť kdo se v té chvíli podí-

val na Švejka, musil mít dojem, že vůbec není možno, aby muž s takovou tvářností a postavou mohl mít nějaké dokumenty u sebe. Švejk v tom okamžiku vyhlížel, jako by spadl s nebe s nějaké jiné planety a nyní hledí s naivním údivem na nový svět, kde od něho žádají takovou jemu dosud neznámou pitomost, jako jsou nějaké dokumenty.

Poručík kýval hlavou, jako by chtěl naznačit, že to má říci a co se ho má otázat.

Konečně se optal: „Co jste dělal na nádraží?“

„Poslušně hlásím, pane lajtnant, že jsem čekal na vlak do České Budějovic, abych moh se dostat k svému jednadevadesátému regimentu, kde jsem buršem u pana obrlajtnanta Lukáše, kterýho jsem byl nucen vopustit, když jsem byl předvedenej kvůli pokutě k přednostovi stanice, poněvadž jsem byl podezřelej, že jsem zastavil rychlík, ve kterým jsme jeli, pomocí vochranný a poplašný brzdy.“

„Z toho jsem blázen,“ rozkřikl se poručík, „řekněte mně to nějak souvisle, krátce a nežvaňte nějaké voloviny.“

„Poslušně hlásím, pane lajtnant, že už vod tý chvíle, jak jsme sedali s panem obrlajtnantem Lukášem do toho rychlíku, kterej nás měl vodvézt a dopravit co nejrychleji k našemu jednadevadesátému cé a ká pěšímu regimentu, že jsme měli smůlu. Napřed se nám ztratil kufr, potom zas, aby se to nepletlo, nějakaj pan generálmajor, úplně plešatej...“

„Himmel herrgott,“ vzdychl poručík.

„Poslušně hlásím, pane lajtnant, že vono je třeba, aby to lezlo ze mě jako z chlupatý deky, aby byl přehled vo celej události, jak to vždycky říkal nebožtík švec Petrlík, když poroučel svému klukovi, než ho začal řezat řemenem, aby si svlíkl kalhoty.“

Poručík vyjmenoval nyní Švejkovi všechny vlaky, které po rychlíku odjely do Budějovic a položil mu otázku, proč zmeškal tyto vlaky.

„Poslušně hlásím, pane lajtnant,“ odpověděl Švejk, dobromyslně se usmívaje, „že mě mezitím, co jsem čekal na ten nejbližší vlak, stihla ta nehoda, že jsem pil za stolem jedno pivo za druhým.“

„Takového vola jsem neviděl,“ pomyslí si poručík, přizná se ke všemu. Kolik už jsem jich tady měl a každý zapíral a tenhle si klidně řekne: „Zmeškal jsem všechny vlaky, poněvadž jsem pil jedno pivo za druhým.“

Tyto úvahy shrnul v jednu větu, s kterou se obrátil k Švejkovi: „Vy jste, chlape, degenerovaný. Víte, co je to, když se o někom řekne, že je degenerovaný?“

„U nás na rohu Bojiště a Kateřinský ulice, poslušně hlásím, pane lajtnant, byl taky jeden degenerovanej člověk. Jeho otec byl jeden polskej hrabě a matka byla porodní bábou. Von met ulice a jinak si po kořalnách nenechal říkat, než pane hrabě.“

Poručík uznal za dobré nějakým způsobem už to všechno ukončit, proto řekl důrazně: „Tak vám říkám, vy hlupáku, paznehte, že půjdete k pokladně, koupíte si lístek a pojedete do Budějovic. Jestli vás ještě tady uvidím, tak s vámi zatočím jako s dezertérem. Abtreten!“

Poněvadž se Švejk nehýbal a stále držel ruku na štítku čepice, poručík zařval: „Marsch hinaus, neslyšel jste, abtreten? Korporál Palánek, vezměte toho chlapa blbého ke kase a kupte mu lístek do Českých Budějovic!“

Desátník Palánek se za chvíli objevil opět v kanceláři. Pootevřenými dveřmi nakukovala za Palánkem dobromyslná tvář Švejkova.

„Co zas je?“

„Poslušně hlásím, pane lajtnant,“ tajemně zašeptal desátník Palánek, „von nemá peníze na dráhu a já taky ne. Zadarmo ho nechtějí vozit, poněvadž nemá jako ty vojenský dokumenty, že jede k pluku.“

Poručík dlouho nedal na sebe čekat se šalamounským rozřešením trudné otázky.

„Tak ať jde pěšky,“ rozhodl, „ať ho zavrou u pluku, že se opozdil; kdo se s ním tady bude tahat.“

„Nic platno kamaráde,“ řekl desátník Palánek k Švejkovi, když vyšel z kanceláře, „musíš jít, holenku, pěšky do Budějovic. Máme tam na vachcimře věku komisárku, tak ti ji dáme na cestu.“

A za půl hodiny, když Švejka napojili ještě černou kávou a dali mu mimo komisárek balíček vojenského tabáku na cestu k regimentu, vyšel Švejk z Tábora za tmavé noci, kterou zněl jeho zpěv.

Zpíval si starou vojenskou píseň: „Když jsme táhli k Jaroměři / ať si nám to kdo chce věří...“

A čert ví, jak se to stalo, že dobrý voják Švejk místo na jih k Budějovicům, šel pořád rovně na západ.

Když ho zpěv omrzl, sedl si Švejk na hromádku šterku, zapálil si dýmku a odpočinuv si, šel dál, vstříc novým dobrodružstvím budějovické anabáze.

A tak se Švejk objevil na západ od Milevska v Květově, když již vystřídal všechny vojenské písně, které znal o mašírování vojáků, takže byl nucen začít před Květovem znova s písní: „Když jsme maširovali / všechny holky plakaly...“

Nějaká stará babička, která se vracela z kostela, zavedla na cestě od Květova do Vráže, což je neustále západním směrem, řeč se Švejkem křesťanským pozdravem: „Dobrý poledne, vojáčku, kam pak máte namířeno?“

„Ale jdu vám, matičko, do Budějovic k regimentu,“ odpověděl Švejk, „do tej války.“

„Ale to jdou špatně, vojáčku,“ ulekaně řekla babička, „to tam nikdy nepřijdou tímhle směrem přes Vráž, kdyby šli pořád rovně, tak přijdou na Klatovy.“

„Já myslím,“ řekl Švejk odevzdaně, „že se i z Klatov člověk dostane do Budějovic. Je to pravda, pěkná procházka, když člověk spěchá k svému regimentu, aby neměl ještě ke všemu za tu svou dobrou vůli, bejt včas na místě, nějaký nepříjemnosti.“

Babička zadívala se na Švejka a na to důkladně mu opakovala, přes které vesnice má jít, kterým se má vyhnout. Na konec vytáhla z kapsáře u jupky korunu, aby si koupil v Malčíně kořalku na cestu, poněvadž do Radomyšle je dlouhá míle.

Od Čížové šel Švejk dle rady babičky na Radomyšl na východ a pomyslně si, že se musí dostat do těch Budějovic z každé světové strany, ať je to jakákoliv.

Z Malcína šel s ním starý harmonikář, kterého tam Švejk našel v hospodě, když si kupoval kořalku na tu dlouho míli k Radomyšlu.

Harmonikář považoval Švejka za dezertéra a radil mu, aby šel s ním do Horažďovic, že tam má provdanou dceru, jejíž muž je také dezertér. Harmonikář v Malčíně očividně přebral.

„Má svýho muže už dva měsíce schovanýho v chlívě,“ přemlouval Švejka, „tak tebe tam taky schová a vy tam budete až do konce války. A když tam budete dva tak vám, nebude smutno.“

Po zdvořilém odmítnutí Švejkově velice se rozčílil a dal se nalevo do polí, vyhrožuje Švejkovi, že ho jde udat na četnictvo do Čížové.

Švejk šel opět téměř celou noc, až někde u Putimi našel v poli stoh. Odhrabal si slámu a slyšel zcela blízko sebe hlas: „Vod kterýho regimentu? Kam se neseš?“

„Vod jednadevadesátýho, do Budějovic.“

„Kam bys chodil?“

„Já tam mám svýho oberlajtnanta.“

Bylo slyšet, že se vedle blízko nesměje jen jeden, ale tři. Když se smích utišíl, optal se Švejk, od jakého regimentu jsou oni. Zjistil, že dva jsou od pětatřicátého a jeden od dělostřelectva, taktéž z Budějovic.

Pětatřicátníci, že utekli před marškou před měsícem a dělostřelec že je od samé mobilizace na cestách. Je odtud z Putimě a stoh, že patří jemu. Na noc vždy spí ve stohu. Včera je našel v lese, tak je vzal k sobě do svého stohu.

Všichni měli naději, že válka musí za měsíc, dva skončit. Měli představu, že Rusové už jsou za Budpeští a na Moravě. Všeobecně se to v Putimi povídá. K ránu ještě než se rozední, přinese dragounova panímáma snídani. Pětatřicátníci půjdou potom na Strakonice, poněvadž jeden z nich má tam tetu, a ta zas v horách za Bušicí nějakého známého, který má pilu, a tam že budou schováni.

„A ty vod jednadevadesátýho, jestli chceš,“ vybídl Švejka, „můžeš jít taky s námi. Vyser se na svýho oberlajtnanta.“

„To nejde jen tak zlehka,“ odpověděl Švejk a zabořil se, zalezl hluboko do stohu.

Když se ráno probudil, byli již všichni pryč a někdo mu, patrně dragoun, položil k nohám krajíc chleba na cestu.

Švejk šel lesy a u Štěkna setkal se s vandrákem, starým chlapíkem, který ho uvítal jako starého kamaráda douškem kořalky.

„V tomhle nechod,“ poučoval Švejka, „to by se ti ta vojenská uniforma mohla někdy set-sakramentsky vyplatit. Teď je všude plno četníků a žebrat v tomhle nemůžeš. Po nás ovšem dnes četníci už nejdu jako jindy, teď hledají jenom vás.“

„Jenom vás hledají,“ opakoval s takovou přesvědčivostí, že Švejk si umínil, že mu raději nebude nic říkat o jednadevadesátém regimentu. Ať ho má za toho, za koho ho má. Nač kazit iluze dobrému starému chlapovi.

„A kam máš namířeno?“ otázal se vandrák po chvíli, když si oba zapálili dýmky a pomalu obcházel vesnici.

„Do Budějovic.“

„Pro Krista Pána,“ lekl se vandrák, „tam tě sbalejí za minutu. Ani se nevhřeješ. Civil musíš mít, celej rozflákanej musíš chodit a dělat ze sebe chromajzla.“

„Neboj se ale nic, kousek vodtůď je starej švarcenberskej ovčín. Je tam můj jeden známěj ovčák, taky už starej dědek, tam zůstaneme přes noc a ráno se potáhnem na Strakonice, splašit tam někde ve okolí ten civil.“

V ovčíně najde Švejk příjemného dědu, který pamatuje války pod Radeckým a z vyprávění zná i bitvy napoleonské. Kouří z porculánky, na které má obrázek jednoho z těchto slavných vojevůdců.

(Z vyprávění ovčáka vyplývá druhá kreslená vložka, vycházející z malby na dýmce jako parodie války a hrdinských činů včetně kanonýra Jabůrka.)

Dědeček svým vyprávěním dokazuje, že co svět světem stojí, bojuje se jen za mír a spokojenost lidstva. Císaři a jim podobní potentáti to vždycky s tím mírem myslí dobře,

jenže lidé, bojující ve válce, si to špatně vykládají a tak ze všeho míru se nakonec mluví o socialismu.

Když se najedli a zabalili do houní, vyšel Švejk před ovčín a pozoroval hvězdné nebe. Hádal podle souhvězdí, kde by asi mohly ležet Budějovice. Pak se odhodlaně vydal na další cestu.

Druhý den, k polednímu, uviděl před sebou povědomou vesnici a při silnici stoh, ale nedbal toho, protože stohy jsou po celých Čechách a vesnice jedna jako druhá. Ale vchází do vsi, byl velice překvapen, vida na sloupu u prvního domku nápis: obec Putim.

Nad tím se přece jen zamyslel.

Na Putimské četnické stanici zastihujeme četnického strážmistra Flanderku, zavaleného fermany a tajnými nařízeními.

Byla tu: Nařízení o kontrole smýšlení obyvatelstva. Návod, jak sledovat v rozmluvách s místním obyvatelstvem, jaký vliv na jeho smýšlení mají zprávy z bojiště. Dotazník o tom, jak se chová místní obyvatelstvo k vypsáním válečným půjčkám a sbírkám.

Dotazník o náladě mezi odvedenými a těmi, kteří mají býti odvedeni. Dotazník o náladě mezi členy místní samosprávy a inteligenty. Nařízení o bezodkladném zjištění, z jakých politických stran se skládá místní obyvatelstvo, jak silné jsou jednotlivé politické strany. Nařízení o kontrole činnosti předáků místních politických stran, zastoupených v místním obyvatelstvu. Dotazník o tom, jaké noviny, časopisy a brožurky docházejí do rajonu četnické stanice. Instrukce, týkající se zjištění s kým stýkají se osoby, podezřelé z neloajlnosti, v čem jeví se jejich neloajlnost. Instrukce pro placené informátory z místního obyvatelstva, začíslené na službě při četnické stanici.

Nejvíce mu dala starostí instrukce, jak získati z místního obyvatelstva placené donašeče a informátory.

Poněvadž uznal za nemožné, aby to mohl být někdo z místa, kde začínají Blata a kde je ten lid taková tvrdá palice, připadl na konec na myšlenku vzít na tu službu obecního pasáka, kterému říkali: „Pepku, vyskoč.“

Byl to kretén, který vždy na tuto výzvu vyskočil. Jedna z těch ubohých, přírodou a lidmi zanedbaných postav, mrzák, který za pár zlatek ročně a za tu nějakou obživu pásal obecní dobytek.

Toho si dal právě zavolat a řekl mu: „Víš, Pepku, kdo to je starej Procházka?“

„Mée.“

„Nemeč, a pamatuj si, že tak říkají císaři pánu. Víš, kdo je to císař pán?“

„To je cíšaš pán.“

„Dobře Pepku. Tak si pamatuj, že když někoho uslyšíš mluvit, když chodíš po obědech od domu k domu, že je císař pán dobytek nebo podobně, hned přijď ke mně a oznam mně to. Dostaneš šesták, a když uslyšíš někoho vykládat, že to nevyhrajeme, zas půjdeš, rozumíš, ke mně a řekneš, kdo to říkal a dostaneš zas šesták. Jestli ale uslyším, že něco zatajuješ, tak bude s tebou zle. Seberu tě a odvedu do Písku. A teď, vyskoč.“

Když vyskočil, dal mu dva šestáky a spokojeně napsal raport okresnímu četnickému velitelskému, že již získal informátora.

Švejk, nic zlého netuše, pln vážných úmyslů dorazit co nejdříve do Budějovic, vstoupil na osudnou půdu vesnice Putim.

V tu dobu vyšel z bílého domku označeného vorlíčkem, hned za Pepkem Vyskoč, četnický závodčí. Když spatřil Švejka, srdce mu poplašeně zatlouklo. Náležitě zpracován tajnými protokoly a pod dojmem vážného aktu získávání místního špicla, zrodilo se v jeho komisičním mozku podezření, že nic netušící a vážně si vykračující voják Švejk je osoba nanejvýš podezřelá, nejméně dezertér.

Četník zamířil přímo ke Švejkovi a neřekl víc než: „Kampak?“ asi tak jak se oslovují tuláci.

„Do Budějovic, k svému regimentu.“

Četník se sarkasticky usmál: „Tak vy jdete do Budějovic? A víte, že máte ty vaše Budějovice za sebou?“ a vtáhl Švejka do četnické strážnice.

„Tak vás pěkně vítáme, vojáku,“ řekl četnický strážmistr, „sedněte si pěkně, beztoho jste se po cestě unavil a vypravujte nám, kam jdete.“

Švejk opakoval, že jde do Českých Budějovic k svému pluku.

„Pak jste si ovšem spletl cestu,“ usměvavě řekl strážmistr, „poněvadž vy jdete od Českých Budějovic, o čemž vás mohu přesvědčit. Nad vámi visí mapa Čech. Tak se podívejte, vojáku. Od nás na jih je Protivín. Od Protivína na jih je Hluboká a od ní jižně jsou České Budějovice. Tak vidíte, že jdete ne do Budějovic, ale z Budějovic.“

Strážmistr podíval se laskavě na Švejka, který klidně a důstojně řekl: „A přeci jdu do Budějovic.“ Bylo to víc než Gallileovo: „A přece se točí,“ poněvadž ten to musel říci patrně asi hodně vztekle.

„Víte, vojáku,“ stále se stejnou vlídností mluvil k Švejkovi strážmistr, „já vám to vymluvím a vy sám nakonec také přijdete k názoru, že každé zapírání jen ztěžuje přiznání.“

„To máte ouplnou pravdu,“ řekl Švejk, „každé zapírání ztěžuje přiznání a naopak.“

„Tak vidíte, že sám, vojáku, také k tomu přijdete. Odpovězte mi dobrosrdečně, odkud jste vyšel, když jste šel do těch svých Budějovic. Říkám schválně, ‚svých‘, poněvadž musí být patrně ještě jiné Budějovice, které leží severně od Putimi a doposud nejsou zaneseny na žádné mapě.“

„Vyšel jsem z Tábora.“

„A co jste dělal v Táboře?“

„Čekal jsem na vlak do Budějovic.“

„Proč jste nejel vlakem?“

„Poněvadž jsem neměl lístek na dráhu.“

„A proč vám, jako vojákov, nedali vojenský lístek zadarmo?“

„Poněvadž jsem při sobě neměl žádný dokumenty.“

„Tady to je,“ řekl vítězoslavně četnický strážmistr k jednomu z četníků, „není tak hloupý, jak se dělá, začíná to pěkně zamotávat.“

Strážmistr počal znova, jako by přeslechl poslední odpověď o dokumentech: „Vy jste tedy vyšel z Tábora. Kam jste tedy šel?“

„Do Českých Budějovic.“

Výraz tváře strážmistrový nabyl trochu přísnosti a jeho zraky padly na mapu.

„Můžete nám ukázat na mapě, kudy jste šel do těch Budějovic?“

„Já si ty všechna místa nepamatuju a jenom na to se pamatuju, že jsem tady v Putimi byl už jednou.“

Celý personál četnické stanice podíval se na sebe pátravě a strážmistr pokračoval: „V Táboře jste byl tedy na nádraží. Máte něco u sebe? Vyndejte to.“

Když Švejka důkladně prošacovali a nenašli nic kromě dýmky a zápalek, otázal se strážmistr Švejka: „Řekněte mi, proč vůbec nic, ale prachnic u sebe nemáte?“

„Poněvadž nic nepotřebuju.“

„Ach, můj Bože,“ vzdychl strážmistr, „je to s vámi trápení. Vy jste řekl, že jste byl v Putimi už jednou. Co jste zde tenkrát dělal?“

„Šel jsem kolem Putimi do Budějovic.“

„Tak vidíte, jak se pletete. Vy sám říkáte, že jste šel do Budějovic a teď jak jsme vás jistě přesvědčili, že jdete od Budějovic.“

„Patrně jsem musel udělat nějaký kruh.“

Strážmistr opět vyměnil s celým personálem stanice významný pohled. „Ty vaše kruhy, to mi připadá, že se potloukáte po okolí. Zdržel jste se dlouho v Táboře na nádraží?“

„Do vodjezdu posledního vlaku do Budějovic.“

„A co jste tam dělal?“

„Rozmlouval s vojákama.“

Nový velice významný pohled četnického strážmistra na personál.

„A o čem jste například rozmlouval a na co jste se jich tázal?“

„Ptal jsem se jich vod jakýho jsou pluku a kam jedou.“

„Výborně. A neptal jste se jich kolik mužstva má například pluk a jak se rozděluje?“

„To jsem se neptal, poněvadž to už dávno vím nazpaměť.“

„Vy jste tedy dokonale informován o složení našeho vojska?“

„Zajisté, pane strážmistře.“

A poslední trumf vyhodil strážmistr, vítězoslavně rozhlížeje se na své četníky: „Umíte rusky?“

„Neumím.“

Strážmistr pokynul závodčímu, a když oba vyšli do vedlejší komnaty, strážmistr s nadšením úplného svého vítězství a jistoty prohlásil, mna si ruce. „Slyšeli to? Neumí rusky. Chlap všemi mastmi mazaná. Všechno přiznal, až to nejdůležitější nepřiznal. Zítra ho odlifrujeme do Písku k panu okresnímu. Kriminalistika záležitosti na chytrosti a vlídnosti. Viděli jste to, jak jsem ho utopil přívalem otázek. Kdo by si to byl o něm myslil. Vypadá tak pitomě a hloupě, ale na takové lidi se právě musí zchytra. Teď ho někam usadíte a já půjdu sepsat o tom protokol. A dejte mu jíst.“

„Podle vašeho nařízení, pane vachmajstr, zaopatřujeme stravou pouze ty, kteří jsou předvedeni a vyslechnuti do dvanácti hodin.“

„Tohle je velká výjimka,“ důstojně řekl strážmistr, „to je nějaký vyšší důstojník, nějaký štábní. To víte, že Rusové na špionáž sem nepošlou nějakého frajtra. Pošlou mu do hospody Na Kocourku pro nějaký oběd. Jestli už nic není, ať uvaří něco. Potom ať uvaří čaj s rumem a to všechno ať sem pošlou. Neříkají nic, pro koho to je. Vůbec nezmiňují se nikomu, koho u nás máme. To je vojenské tajemství. A co teď dělá?“

„Poprosil o trochu tabáku, sedí na vachcimře a tváří se tak spokojeně, jako kdyby seděl doma. „Máte tady hezky teploučko,“ povídá, „a kamna vám nekouřejí? Mně se tady u vás moc líbí. A kdyby vám kamna kouřily, tak dejte protáhnout komín. Ale až vodpůldne, ale nikdy když stojí slunce nad komínem.““

„Je to rafinovanost od něho,“ hlasem plným nadšení řekl strážmistr, „dělá, jako by se ho to netýkalo. A přece ví, že bude zastřelen. Takového člověka si musíme vážít, třeba je náš nepřítel. Takový člověk jde na jistou smrt. Nevím, jesti bychom to dovedli my. Třebas bychom zakolísali, popustili. Ale on klidně sedí a říká: ‚Máte tedy hezky teploučko a kamna vám nekouřejí.‘ To jsou, pane závodčí, povahy. K tomu je třeba ocelových nervů, sebezapírání, tvrdosti a nadšení... kdyby bylo v Rakousku takové nadšení... ale nechme toho raději. I u nás jsou nadšenci. Četli v Národní politice o tom obrlajtnantovi Borgrovi od dělostřelectva, který si vylezl na vysokou jedli a zřídil si tam na větvi Beobachtungspunkt? Jak naši ustoupili, on už nemohl slézt, jinak by byl upadl do zajetí. Tak čekal až naši zas nepřítele zaženou, a celých čtrnáct dní to trvalo, než se toho dočkal. Celých čtrnáct dní byl nahoře na stromě, a aby nezemřel hladu, ohlodal celý vršek a živil se větvičkami a jehličím. A když naši přišli, byl tak zesláblý, že se už nemohl na stromě udržet, spadl dolů a zabil se. Byl po smrti vyznamenán zlatým záslužným křížem pro chrabrost.“

A strážmistr vážně dodal: „To je obětavost, pane závodčí, doběhnou teď objednat ten oběd a pošlou ho zatím ke mně.“

Závodčí přivedl Švejka a strážmistr mu přátelsky kynul, aby si sedl, a počal se zprvu vyptávat, má-li rodiče.

„Nemám.“

Strážmistrovi ihned napadlo, že je to lepší, aspoň nebude toho nešťastníka nikdo oplakávat. Zadíval se přitom do dobrácké tváře Švejkovy a zaklepal mu náhle v záchvatu dobromyslnosti na rameno, naklonil se k němu a optal se ho otcovským tónem: „Nu, a jak se vám v Čechách líbí?“

„Mně se všude v Čechách líbí,“ odpověděl Švejk, „na své cestě našel jsem všude velice dobré lidi.“

Strážmistr přitakal hlavou: „U nás je lid velice dobrý a milý. Nějaká ta krádež nebo rvačka, to nepadá na váhu. Jsem zde již patnáct let, a když to počítám, přijde na jeden rok asi tři čtvrtiny jedné vraždy.“

„To myslíte nedokonanou vraždu?“ otázal se Švejk.

„Nikoli, to já nemyslím. Za patnáct let vyšetřovali jsme jenom jedenáct vražd. Loupežných z nich bylo pět a šest ostatních, takových obyčejných, které za moc nestojí.“

Strážmistr se odmlčel a přešel opět ke své vyslyšací metodě: „A co jste chtěl dělat v Budějovicích?“

„Nastoupit službu u jednadevadesátýho regimentu.“

Strážmistr vyzval Švejka, aby šel zas na strážnici, a rychle, aby nezapomněl, připsal do svého raportu na okresní četnické velitelství v Písku: „Ovládá dokonale český jazyk, chtěl se v Českých Budějovicích pokusit vstoupit do devadesátého prvního pěšího pluku.“

Četnický strážmistr maloval si v duchu i jiné luzné obrazy, které vyrostly v nějakém záhybu jeho úředního mozku: vyznamenání, rychlý postup do vyšší hodnostní třídy, ocenění kriminalistických schopností otvírajících mu kariéru.

Zavolal závodčího a otázal se ho: „Dostali oběd?“

„Přinesli mu uzené se zelím a knedlíkem, polívka už nebyla. Vypil čaj a chce ještě jeden.“

„Má ho mít,“ velkomyslně svolil strážmistr, „až ten čaj vypije, pak ho přivedou ke mně.“ „Jakpak? Chutnalo vám?“ otázal se strážmistr, když závodčí za půl hodiny přivedl Švejka nasyceného a spokojeného jako vždy.

„Bylo to ještě ucházející, pane vachmajstr, mělo být jen trochu víc toho zelí. Ale jakáž pomoc, já vím, že nebyli na to připravený. Uzený maso bylo dobře vyuděný, muselo to být domácí uzený maso z domácího prasete. Čaj s rumem mně udělal taky dobře.“

Strážmistr podíval se na Švejka a začal: „Pravda, že v Rusku se pije mnoho čaje? Mají tam také rum?“

„Rum je po celém světě, pane vachmajstr.“

„Jen se nevykrucuj,“ pomyslí si strážmistr, „měl sis dřív dát pozor na to, co povídáš.“ A otázal se důvěrně, naklání se k Švejkovi: „Jsou v Rusku hezké holky?“

„Hezký holky jsou po celém světě, pane vachmajstr.“

„I ty chlape,“ pomyslí si poznovu strážmistr, „ty by ses chtěl teď nějak rád z toho dostat,“ a strážmistr vyrazil ven s dvačtyřicítkou: „Co jste chtěl dělat u jednadvadesátého regimentu?“

„Chtěl jsem jít s ním na frontu.“

Strážmistr se spokojeně zadíval na Švejka a poznamenal: „To je správné. To je ten nejlepší způsob dostat se do Ruska. Opravdu, velice dobře vymyšleno,“ zářil strážmistr, pozoruje, jaký účinek mají jeho slova na Švejka.

Nemohl však z jeho očí vyčíst nic jiného než naprostý klid.

„Ten člověk nehne ani brvou,“ hrozil se v duchu strážmistr, „to je jejich vojenská výchova. Já být v jeho situaci a mně tohle někdo říci, tak by se mi rozklepala kolena...“

„Ráno vás odvezeme do Písku,“ prohodil jako mimoděk, „byl jste již někdy v Písku?“

„V roce devatenáct set deset na císařské manévry.“

Úsměv strážmistrův byl po této odpovědi ještě příjemnější a vítězoslavnější. Cítil v duši, že svým systémem otázek překonal sám sebe.

„Prodělal jste celé manévry?“

„Zajisté, pane vachmajstr, jako infanterista.“ A zas se klidně jako dřív díval Švejk na strážmistra, který sebou vrtěl radostí a nemohl se již zdržet, aby to rychle nazapsal do raportu. Zavolal závodčího, aby Švejka odvedl, a doplnil svůj raport: „Jeho plán byl tento: Vplíživ se v řady devadesátého prvního pěšího pluku, chtěl se ihned přihlásit na frontu a při nejbližší příležitosti dostat se do Ruska, neboť postřehl, že zpáteční cesta při bdělosti orgánů jest jinak nemožná. Že by u devadesátého prvního pěšího pluku mohl výborně prosperovat, jest úplně pochopitelné, neboť dle jeho doznání, přiznal se po delším křížovém výslechu, že prodělal již v roce devatenáct set deset celé císařské manévry v okolí Písku jako infanterista. Z toho jest vidět, že jest ve svém oboru velice schopný. Podotýkám ještě, že sebraná obvinění jsou výsledkem mého systému křížového výslechu.“

Ve dveřích se objevil závodčí: „Pane vachmajstr, on chce jít na záchod.“

„Bajonet auf!“ rozhodl strážmistr, „ale ne, přiveďte ho sem.“

„Vy chcete jít na záchod?“ laskavě řekl strážmistr, „není v tom něco jiného?“ a upřel svůj zrak na Švejkovu tvář.

„Je v tom vopravdu jenom velká strana, pane vachmajstr,“ odpověděl Švejk.

„Jen aby v tom nebylo něco jiného,“ významně opakoval strážmistr, připínaje si služební revolver, „já půjdu s vámi!“

„To je velice dobrý revolver,“ řekl po cestě Švejkovi, „na sedm ran a střílí precizně.“ Nežli však vyšli na dvůr, zavolal závodčího a tajemně mu řekl: „Oni si vezmou bajonet auf a postavějí se, až bude uvnitř, vzadu u záchodu, aby se nám neprokopal misgrubnou.“

Záchod byl malý obyčejný domeček ze dřeva stojící zoufale uprostřed dvora nad jámou s močůvkou, vytékající z nedaleké kupy hnoje. Byl to již starý veterán, v němž vykonávaly tělesnou potřebu celé generace. Nyní zde seděl Švejk, přidržíje jednou rukou za provázek dveře, zatímco vzadu okýnkem díval se mu závodčí na zadnici, aby se neprokopal.

A jestřábí oči četnického strážmistra upřeny byly na dveře a strážmistr přemýšlel, do které nohy by ho měl střílet, kdyby se chtěl pokusit o útěk.

Ale dveře se klidně otevřely, a vystoupil spokojený Švejk, poznamenáváje k strážmistrovi: „Nebyl jsem tam moc dlouho? Nezdržel jsem vás snad?“

„Ó nikoliv, nikoliv,“ odvětil strážmistr, pomysliv si v duchu: „Jací jsou to jemní, slušní lidé. Ví, co na něho čeká, ale všechna čest. Do poslední chvíle je slušný. Dokázal by to našinec na jeho místě?“

Strážmistr zapálil si dýmku, dal nacpat Švejkovi, závodčí přiložil do kamen a četnická stanice proměnila se v nejpříjemnější místo na zeměkouli, v klidný kout, teplé hnízdo za blížícího se zimního soumraku, kdy se drží černá hodinka.

Mlčeli však všichni. Strážmistr sledoval určitou myšlenku a nakonec se vyjádřil, obrací se k závodčímu: „Podle mého názoru není správné špióny věšet. Člověk, který se obětuje pro svou povinnost, za svou, tak řekněme vlast, má být odpraven čestným způsobem, prachem a olovem, co myslíte, pane závodčí?“

„Rozhodně ho jen zastřelil a ne věšet,“ souhlasil závodčí, „řekněme, že by i nás poslali a řekli by nám: ‚Musíte vypátrat, kolik mají Rusové strojních pušek ve svém maschinengewehrabteilung.‘ Tak bychom se přelívkli a šli. A za to by mě měli věšet jako nějakého loupežného vraha?“

Závodčí se tak rozčílil, že vstal a zavolal: „Já žádám, abych byl zastřelen a pochován s vojenskými poctami.“

„Vono to má háček,“ ozval se Švejk, „když je člověk chytřej, tak mu nikdy nic nedokážou.“

„A dokážou!“ vyjádřil se důrazně strážmistr, „když i oni jsou tak chytrí a mají svou metodu. Vy se sám o tom přesvědčíte.“

Přesvědčíte se,“ opakoval již mírným tónem, připojiv k tomu přívětivý úsměv, „u nás nikdo s vytáčkami nepochodí, pravda, pane závodčí?“

Závodčí kývl souhlasně a zmínil se, že u některých lidí je věc prohraná již předem, že ani maska naprostého klidu nepomůže, že čím klidněji někdo vypadá, tím víc ho to usvědčuje.

„Oni mají mou školu, pane závodčí,“ prohlásil hrdě strážmistr, „klid, to je mýdlová bublina, umělý klid je corpus delikti.“ A přerušuje výklad o své teorii, obrátil se na závodčího: „Copak si dnes dáme k večeři?“

„Vy dnes nepůjdete, pane strážmistr, do hospody?“

Touto otázkou vyvstal před strážmistrem nový těžký problém, jež nutno ihned rozluštit.

Což kdyby, použiv jeho noční nepřítomnosti, ten prehl? Závodčí je sice spolehlivý člověk, opatrný, ale utekli mu již dva vandráci. Fakticky bylo tomu tak, že se s nimi nechtěl jednou v zimě tahat ve sněhu až do Písku, tak je u Ražic v polích pustil a vypálil ránu do vzduchu pro forma.

„Pošleme si naši bábu pro večeri a bude chodit se džbánem pro pivo,“ rozluštil strážmistr těžký problém, „ať se bába trochu proběhne.“

A bába Pejzlerka, která jim posluhovala, se opravdu proběhla.

V družné zábavě dojde i na karty. Švejk vypráví o Vejvodovi, jak hrál jedníka a hrozně vyhrával.

(Třetí kreslená vložka, odvozená z karetní hry, doprovázená vyprávěním Švejka, jak následuje.)

„Když nepadá karta, je to moc špatný, ale někdy je to mizérie, když to jde až příliš dobře. Na Zderaze žil nějaký klempíř Vejvoda a ten hrával vždy mariáš v jedné hospodě za Stoletou kavárnou. Jednou taky, čert mu to napískal, povídá: ‚A což abychom si hodili jedníka o pětníček.‘ Hráli tedy pětníčkového jedníka, on držel bank. Všichni se ztropili a tak to rostlo do desítky. Starej Vejvoda chtěl přát taky druhým něco a pořád říkal: ‚Malá špatná domů.‘ To si nedovedete představit, jakou měl smůlu. Malá špatná ne a ne přijít, bank rost, a už tam byla stovka. Z hráčů nikdo tolik neměl, aby to moh houpnout, a Vejvoda už byl celej upocenej. Nebylo nic jinýho slyšet než jeho: ‚Malá špatná domů.‘ Přisazovali po pěťce a spadali tam vždycky. Jeden kominickej mistr se dopálil, šel si domů pro peníze, když tam bylo přes půldruhý stovky, a houpnul to. Vejvoda chtěl se toho zbavit, a jak potom povídal, chtěl táhnout třebas až do třiceti, jen aby to nevyhrál a místo toho dostal dvě esa. Dělal, že nic nemá a schválně povídá: ‚Šestnáct brát,‘ a ten kominickej mistr měl všeho všudy patnáct. Není to smůla? Starej Vejvoda byl celej bledej a nešťasnej, kolem už nadávali a šuškali si, že dělá volty, že už jednou byl bit pro falešnou hru, ačkoliv byl to nejpoctivější hráč, a sypali tam korunku za korunkou. Už tam bylo pětset korun. Hostinskej to nevydržel, měl právě přichystaný peníze do pivovaru, tak je vzal, přised si, strčil napřed do toho po dvou stovkách, pak zamhouřil voči, votočil židli pro štěstí, a řek, že to všechno, co je v banku, houpá. ‚Hrajeme,‘ povídá, ‚s votevřenýma kartama.‘ Starej Vejvoda byl by, já nevím co, za to dal, aby teď prohrál. Všichni se divili, když votočil, a ukázala se sedma, a von si ji nechal. Hostinskej se smál pod vousy, poněvadž měl jednadvacet. Přišla druhá sedma starýmu Vejvodovi, a von si ji taky nechal. ‚Teď přijde eso nebo desítka,‘ řekl hostinskej jízlivě, ‚vsadím krk, pane Vejvodo, že budete trop.‘ Bylo ohromný ticho, Vejvoda votočí a vona se vobjeví třetí sedmička. Hostinskej zbedl jako křída, byly to jeho poslední peníze, vdešel do kuchyně, a za chvíli přiběhne kluk, kterej se u něho učil, abychom šli pana hostinskýho urážnout, že prej visí na klíce u voka. Tak jsme ho vodřízli, vzkřísili a hrálo se dál. Už nikdo neměl žádný peníze, všechno to bylo v banku před Vejvodou, kterej jen říkal: ‚Malá špatná domů,‘ a za živýho boha chtěl bejt trop, ale poněvadž musel votáčet svoje karty a vyložit na stůl, nemoh udělat žádněj podvod a schválně přetáhnout. Všichni byli už nad jeho štěstím blbí a udělali si to tak, že když už nemají peníze, že tam budou dávat svoje úpisy. Trvalo to kolik hodin a před starým Vejvodou rostly tisíce a tisíce. Komickej mistr byl už do banku dlužen přes půl druhýho milionu, uhlíř ze Zderazu asi milion, domovník ze Stoletý kavárny vosumkrát sto tisíc korun, jeden medik přes dva miliony. Jenom v pince bylo přes třikrát sto tisíc na samejch útržkách papíru. Starej Vejvoda zkoušel to všelijak. Chodil pořád na záchod a vždycky to dal jinýmu, aby to vzal za něho, a když se vrátil, hlásili mu, že bral, že mu

přišlo jednadvacet. Poslali pro nový karty, a zas to nebylo nic platný. Když se Vejvoda zastavil na patnácti, tak měl ten druhý čtrnáct. Všichni se dívali vztekale na starýho Vejvodu a nejvíc láteril jeden dlaždič, kerej do toho všeho všudy dal na hotovosti vosum korun. Ten votevřeně prohlásil, že takovej člověk, jako je Vejvoda, by neměl chodit po světě a měl by se skopat, vyhodit a utopit jako štěně. To si nedovedete představit to zoufalství starýho Vejvody. Konečně přišel na nápad. „Já jdu na záchod,“ povídá kominíkovi, „vemte to za mne, pane mistře.“ A jen tak bez klobouku vyběh na ulici a přímo do Myslíkovy ulice pro strážníky. Našel patrolu a oznámil jí, že v tej a tej hospodě hrajou hazardní hru. Strážníci ho vyzvali, aby šel napřed, že přijdou hned za ním. Vrátil se tedy a hlásili mu, že zatím medik vyhrál přes dva miliony a domovník přes tři. Do pinky, že dali úpis na pětkrát sto tisíc korun. Za chvíli vrazili tam strážníci, dlaždič vykřikl: „Spas se, kdo můžeš!“ ale nebylo to nic platný. Zabavili bank, vedli všechny na policii. Uhlíř ze Zderazu se zprotivil, tak ho přivezli v košatince. V banku bylo v dlužných úpisech přes půl miliardy a na hotovejch penězích patnáct set. „Tohle jsem ještě nežral,“ řekl policejní inspektor, když viděl takový závatný sumy, „tohle je horší než Monte Karlo.“ Zůstali tam do rána všichni, až na starýho Vejvodu. Vejvodu jako udavače pustili a slíbili, že dostane zákonnou jednu třetinu vodměny ze zabavenýho banku, asi přes sto šedesát milionů, von se ale do rána z toho zbláznil a ráno chodil po Praze vobjednávat si nedobytný pokladny na tucty. Tomu se říká štěstí v kartách.“

Po večeri se cesta mezi četnickou stanicí a hospodou Na Kocourku netrhla. Neobyčejně četné stopy těžkých velkých bot báby Pejzlerky na té spojovací linii svědčily o tom, že strážmistr si vynahrazuje plnou měrou svou nepřítomnost Na Kocourku.

A když se konečně objevila bába Pejzlerka v šenkovně se vzkazem, že se dá pan strážmistr pěkně poroučet a že chce, aby mu poslali láhev kontušovky, praskla zvědavost hostinského.

„Koho tam mají?“ odpověděla bába Pejzlerka, „nějakýho podezřelýho člověka. Právě než jsem odešla, oba ho drželi kolem krku a pan strážmistr ho hladil po hlavě a říkal mu: „Ty můj zlatej kluku slovanskej, ty můj malinkej špiónku!““

A potom, když bylo již dlouho přes půlnoc, závodčí spal, tvrdě chrápaje, natažen v plné uniformě přes svůj kavalec.

Naproti seděl strážmistr se zbytkem kontušovky na dně láhve, držel Švejka kolem krku, slzy mu tekly po opálené tváři, jeho vousy byly slepeny kontušovkou a on jen brebtlal: „Řekni, že v Rusku nemají tak doboru kontušovku, řekni, ať mohu klidně jít spát. Přiznej to jako muž.“

„Nemají.“

Strážmistr převalil se na Švejka.

„Potěšil jsi mě, přiznal ses – tak to má být při výslechu. Jsem-li vinen, nač zapírat?“

Zvedl se a vrávoraje s prázdnou láhví do svého pokoje, mumlal: „Kdybych se byl nedostal na nepravou drrráhu, tak to mohlo všechno jinak dó-dopadnout.“

Nežli se svalil v uniformě na svou postel, vytáhl z psacího stolu svůj raport a pokusil se ho doplnit tímto materiálem: „Ich muss noch dazu beizufügen, dass die russische Kontuszówka na základě 56...“ Udělal kaňku, slízl ji a usmívaje se pitomě, svalil se na postel a usnul jako špalek.

K ránu dal se četnický závodčí, ležící na posteli u protější stěny, do takového chrápání, provázeného pískáním v nose, že to Švejka probudilo. Vstal, zastřásl závodčím a šel si

opět lehnout. To již kohouti začali kokrhát, a když potom vyšlo slunce, přišla zatopit bába Pejzlerka, která také vyspávala to noční běhání. Našla dveře otevřeny a všechno pohříženo v hluboký spánek. Petrolejová lampa na strážnici ještě koptila. Bába Pejzlerka udělala alarm, stáhla závodčího i Švejka s postele.

Nakonec vybídla energicky rozespalého závodčího, aby šel vzbudit pana strážmistra, že to není žádný pořádek, když se tak dlouho hnípá.

„To padli do pěkných rukou,“ bručela bába k Švejkovi, když závodčí budil strážmistra, „jeden větší kořala než druhej. Prochlastali by nos mezi vočima. Mně jsou dlužni již třetí rok za posluhu, a když je upomínám, říká vždycky strážmistr: ‚Mlčejí, bábo, nebo jich dám zavřít, my víme, že jejich syn je pytlák a chodí na dříví do panskýho.‘ A tak se s nima trápím už na čtvrtý rok.“ Bába si hluboce vzdychla a dál pobručovala: „Zejména mají se na pozoru před strážmistrem, ten je takovej úlisnej a zatím je to neřád prvního řádu. Kdekoho zkoupat a zavřít.“

Strážmistr dal se velice těžko probudit. Závodčímu dalo mnoho obtíží přesvědčit ho, že je již ráno.

Konečně prokoukl, mnul si oči a nejasně se začal upamatovávat na včerejšek. Najednou mu přišla na mysl hrozná myšlenka, kterou vyjádřil, dívaje se nejistě na závodčího: „On nám utek?“

„Ale kdepak, to je poctivý člověk.“

Závodčí počal chodit po pokoji, podíval se z okna, zase se vrátil, utrl kus papíru z novin na stole a žmoulal mezi prsty papírovou kuličku. Bylo vidět, že chce něco říci.

Strážmistr se nejistě po něm díval a konečně, chtěje nabýt úplné jistoty toho, co jen tušil, řekl: „Já jim, pane závodčí, pomůžu. Já zas musel včera řídit a provádět?“

Závodčí se podíval vyčítavě na svého představeného: „Kdybyste věděl, pane strážmistre, co všechno jste včera napovídal, jaké řeči jste s ním vedl?“ Nakláníje se k uchu strážmistrovu, šeptal: „Že jsme všichni Češi a Rusové jedna slovanská krev, že Nikolaj Nikolajevič bude příští týden v Přerově, že se Rakousko neudrží, aby jen, až bude dál vyšetřován, zapíral a pletl páté přes deváté, aby to vydržel do té doby, dokud ho kozáci nevysvobodí, že už to musí co nejdřív prasknout, že to bude jako za husitských válek, že sedláci půjdou s cepy na Vídeň, že je císař pán nemocný dědek a že co nejdřív natáhne brka, že je císař Vilém zvíře, že mu budete do vězení posílat peníze na přilepšenou a ještě víc takových věcí...“

Závodčí odstoupil od strážmistra: „Na to se všechno pamatuji, poněvadž jsem byl ze začátku jen málo stříknutý. Potom jsem se tak zdělal a dál nevím nic.“

Strážmistr pohleděl na závodčího: „A já se zas pamatuji,“ prohlásil, „že oni říkali, že jsme proti Rusku kratinové a že řvali před tou naší bábou: ‚Ať žije Rusko!‘“

Závodčí počal nervózně chodit po pokoji.

„Řvali to jako bejk,“ řekl strážmistr, „pak se svalili přes postel a začli chrápat.“

Závodčí se zastavil u okna a bubnuje na ně, prohlásil: „Vy jste si také, pane strážmistre, nedal ubrousek na ústa před naší bábou a pamatuji se, že jste jí řekl: ‚Pamatujou, bábo, že každý císař a král pamatuje jen na svou kapsu a proto vede válku, ať je to třeba takový dědek jako starý Procházka, kterého nemohou už pustit z hajzlu, aby jim nepodělal celý Schönbrunn.‘“

„Tohle že jsem říkal?“

„Ano, pane strážmistr, tohle jste říkal, než jste šel ven na dvůr zvracet a ještě jste křičel: „Bábo, strčejí mně prst do krku!““

„Oni se také pěkně vyjádřili,“ přerušil ho strážmistr, „kde jen přišli na takovou hloupost, že Nikolaj Nikolajevič bude českým králem?“

„Na to se nepamatuji,“ nesměle ozval se závodčí.

„Bodejť by se pamatovali! Mají štěstí, že to vím jen já! Představějí si, kdyby se taková vlastizrádná řeč roznesla mezi lidmi?!“

Závodčí se zaúpěním se hroutí na židli. Zdá se, že Flanderka je na koni, ale jen na chvíli. Dveřmi vstupuje pan farář a všecek poděšen sděluje Flanderkovi strašnou příhodu. Když šel ráno do kostela, potkal obecního pasáka Pepka Vyskoč a ten mu povídal: „Mijostpane, pan vachmajstr včera povídal, že je číšaš pán dobytek a že to nevyhrajeme. Méé. Hop!“

Po delším vysvětlení a rozmluvě s panem farářem dal strážmistr Flanderka zatknout obecního pasáka pro velezrádné rejdy a urážku jeho Veličenstva.

Když pan farář odešel uspokojen, zmocnilo se Flanderky i závodčího nové zoufalství. Co si počnou s bábou Pejzlerkou?

„Bože, mně třestí hlava,“ postěžuje si závodčí.

Ticho. Za chvíli se ozval strážmistr: „Zavolaj sem naši bábu!“

„Poslouchají, bábo,“ řekl strážmistr k Pejzlerce, přísně se jí dívaje do obličeje, „seženou někde krucifix na podstavci a přinesou ho sem.“

Na tázavý pohled Pejzlerky zařval strážmistr: „Koukají, ať už jsou tady!“

Strážmistr vytáhl ze stolku dvě svíčky, na kterých byly stopy pečetního vosku, jak pečetil úřední spisy, a když se konečně Pejzlerka přištrachala s krucifixem, postavil strážmistr kříž mezi obě svíce na okraj stolu, zapálil svíčky a vážně řekl: „Posadějí se, bábo.“

Ustrnulá Pejzlerka zapadla na pohovku a vyjeveně podívala se na strážmistra, svíčky a krucifix. Zmocnil se jí strach, a jak měla ruce na zástěře, bylo vidět, že se jí třesou i s koleny.

Strážmistr přešel vážně kolem ní a zastavil se po druhé před ní, promluvil slavnostně: „Včera večer byla jste svědkem velké události, bábo. Může být, že to váš pitomý rozum nechápe. Ten voják, to je vyzvědač, špión, bábo.“

„Ježišmarjá,“ vykřikla Pejzlerka, „panenko Maria Skočická!“

„Ticho, bábo! Abychom z něho něco dostali, museli jsme mluvit různé řeči. Slyšeli přece, jaké divné řeči jsme mluvili?“

„To jsem, prosím, slyšela,“ ozvala se třesoucím hlasem Pejzlerka.

„Ale ty všechny řeči, bábo, vedly jenom k tomu, aby se doznal, aby nám důvěřoval. Tak se nám to podařilo. Vytáhli jsme z něho všechno. Chňapli jsme ho.“

Strážmistr na okamžik přerušil řeč, aby opravil knoty na svíčkách a pak pokračoval vážně, hledě přísně na Pejzlerku: „Vy jste byla, bábo, při tom a jste zasvěcená do celého tajemství. Toto tajemství je úřední. O tom se nesmíte nikomu zmínit. Ani na smrtelné posteli, to by vás nesměli ani pochovat na hřbitově.“

„Ježíš Marjá Josefe,“ zabědovala Pejzlerka, „že jsem já nešťastná kdy sem vkročila.“

„Neřvete, bábo, vstaňte, přistupte ke krucifixu, dejte dva prsty u pravé ruky nahoru. Budete přísahat. Říkejte za mnou!“

Pejzlerka odpotácěla se ke stolu za neustálého bédování: „Panenko Marie Skočická, že sem sem kdy vkročila!“

A s kříže díval se na ni utrápený obličej Kristův, svíčky čoudily a všechno to připadalo Pejzlerce něčím příšerně nadpozemským. Ztrácela se v tom celá a kolena se jí klepala, ruce trásly.

Zvedla dva prsty do výše a četnický strážmistr důrazně a slavnostně předříkával: „Přisahám Bohu všemohoucímu i vám, pane strážmistře, že o tom, co jsem zde slyšela a viděla, nikomu se do své smrti nezmíním ani slovem, i kdybych snad od něho byla tázána. K tomu mi dopomáhej Pán Bůh.“

„Polibte ještě, bábo, krucifix,“ poroučel strážmistr, když Pejzlerka za ukrutného vzlykotu odpřísáhla a pokřižovala se zbožně.

„Tak a teď zas odnesou krucifix, odkud si ho vypůjčila a řeknou, že jsem ho potřeboval k výslechu!“

Zdrcená Pejzlerka po špičkách vyšla i s krucifixem z pokoje a bylo vidět oknem, že se neustále ohlíží po četnické stanici, jako by se chtěla přesvědčit, že to nebyl jen sen, ale že skutečně právě před chvílí prožila něco hrozného ve svém životě.

Strážmistr zatím přepisoval svůj raport, který v noci doplňoval kaňkami, jež rozlízal i s rukopisem, jako by na papíře byla marmeláda.

Nyní to úplně přepracoval a vzpomněl si, že se neoptal na jednu věc. Dal si tedy zavolat Švejka a tázal se ho: „Umíte fotografovat?“

„Umím.“

„A proč nenosíte s sebou aparát?“

„Poněvadž žádnéj nemám,“ zněla upřímná a jasná odpověď.

„A kdybyste ho měl, tak byste fotografoval?“ otázal se strážmistr.

„Kdyby, to jsou chyby,“ prostodušně odvětil Švejk, klidně snesl tázavý výraz v obličejí strážmistrově, kterého právě zas tak rozbolela hlava, že si nemohl vymyslet žádnou jinou otázku než tuto: „Je to těžké, fotografovat nádraží?“

„Lehčí, než něco jinýho,“ odpověděl Švejk, „poněvadž se to nehejbá a pořád to nádraží stojí na jednom místě, a člověk mu nemusí říkat, aby se tvářilo příjemně.“

Strážmistr mohl tedy svůj raport doplnit: „Zu dem Berich No 2172, melde ich,..."

A strážmistr se rozepsal: Mezi jiným při mém křížovém výslechu udal, že umí fotografovat a to nejraději nádraží. Aparát fotografický sice u něho nalezen nebyl, ale jest domněnka, že ho někde skrývá, a proto s sebou nenosí, aby odvrátil od sebe pozornost, čemuž nasvědčuje i jeho vlastní doznání, že by fotografoval, kdyby měl aparát u sebe.

Strážmistr, maje těžkou hlavu po včerejšku, se stále více a více zaplétal do své zprávy o fotografování a psal dál: Jisto je, že dle jeho vlastního doznání, jedině to, že nemá aparát fotografický s sebou, zabránilo tomu, aby nefotografoval nádražní budovy a vůbec místa strategické důležitosti, a jest nesporné, že by byl tak učinil, kdyby měl dotýčný fotografický přístroj, který ukryl, při sobě. Jedině té okolnosti, že nebyl fotografický aparát při ruce, lze děkovati, že u něho nebyly nalezeny žádné fotografie.

„To stačí,“ řekl strážmistr a podepsal se.

Strážmistr byl úplně spokojen se svým dílem a přečetl to závodčímu s velkou pychou. „To se povedlo,“ řekl závodčímu, „tak vidějí, takhle se píšou berichy. Tam musí být všechno. Výslech, panečku, to není jen tak něco jednoduchého, a hlavní věcí je,

sestavit to pěkně do berichtu, aby tam nahoře na to čuměli jako jeleni. Přivedou sem toho našeho, ať to s ním skoncuje.“

„Tak vás nyní odvede pan závodčí do Budějovic,“ pronesl vážně k Švejkovi, „na Bezirksgendarmeriekommando. Podle předpisu máte dostat želízka. Poněvadž však myslím, že jste slušný člověk, tak vám ty želízka nedáme. Jsem přesvědčen, že ani po cestě nepokusíte se o útěk.“

Strážmistr, zřetelně pohnut pohledem na dobrodružnou Švejkovu tvář, dodal: „A nevzpomínejte na mne ve zlém. Vezmou ho pane závodčí, tady mají bericht.“

„Tak s pánem bohem,“ řekl Švejk měkce, „děkuju jim pane vachmajstr, za všechno, co pro mne udělali, a když bude příležitost, tak jim budu psát, a kdybych měl někdy ještě cestu kolem, tak se u nich zastavím.“

Švejk vyšel se závodčím na silnici a kdokoliv by je byl potkal, zabrané v přátelský rozhovor, považoval by je za staré známé, kteří mají náhodou stejnou cestu do města, řekněme do kostela.

Šli kolem rybníka a Švejk se zájmem otázel se závodčího, je-li hodně pytláků ryb v okolí.

„Zde je to samý pytlák,“ odpověděl závodčí, „předešlého strážmistra chtěli hodit do vody. Porybný na baště střílí jim štětiny do zadnice, ale to není nic platné. Nosí v kalhotách kus plechu.“

Přiblížili se k zájezdní hospodě.

„Myslím, že nám štamprle nemůže škodit,“ řekl závodčí. „Neříkejte nikomu nic, že vás vedu do Písku. To je státní tajemství.“

Před závodčím zatančila instrukce centrálních úřadů o lidech podezřelých a nápadných a o povinnosti každé četnické stanice: Vyloučiti ony ze styku s místním obyvatelstvem a přísně dbáti, aby nepřicházelo při dopravě k dalším instancím k zbytečným rozhovorům v okolí.

„To se nesmí prozradit, co jste zač,“ znova se ozval závodčí, „do toho nikomu nic není, co jste vyved. Panika se nesmí šířit.“

„Panika je v těchhle dobách válečných zlá věc,“ pokračoval, „něco se řekne a už to jde jako lavina po celém okolí. Rozumíte?“

„Já tedy nebudu šířit paniku,“ řekl Švejk a zachoval se však podle toho, poněvadž, když hospodský se s nimi rozhovořil, Švejk zdůrazňoval: „Zde bratr říká, že budeme v jednu hodinu v Písku.“

„A to má váš pan bratr orláb?“ otázel se zvědavý hostinský závodčího, který ani nemrka je, drze odpověděl: „Dnes mu už končí!“

„To jsme ho dostali,“ prohlásil, usmívaje se k Švejkovi, když hospodský někam odběhl, „jenom ne žádnou paniku. Je válečná doba.“

Prohlásil-li závodčí před vstupem do zájezdní hospody, že myslí, že štamprle nemůže škodit, byl optimistou, poněvadž zapomněl na množství, a když jich vypil dvanáct, ztratil pojem množství i vlastní odolnost.

Hospodský na této samotě měl osm druhů kořalek a závodčí neustále vybízěl hostinského, aby s ním držel krok, obviňuje ho, že málo pije, což byla očividná křivda. Hostinský tvrdil, že v noci slyšel od východu dělostřelbu. Závodčí úředně škytal: „Jenom žádnou paniku. Od toho jsou instrukce.“

Tak se dostali na nejnovější zbraně a rozhodli, že tuhle válku, půjde-li ten pokrok tak dál, nikdo nepřežije, že lidstvo bude vyhubeno, a proto se dali do pití. Tohle už Švejk pozoroval s určitou rezervou, neboť tušil, jak to dopadne.

Nemýlil se. Když se konečně zvedli, nemohl se závodčí postavit na nohy. Švejk se ho však bratrsky ujal. Připoutal si ho řetízky k sobě a tak odhodlaně, vleka za sebou opilého četníka, vyrazil k Budějovicům.

A zatímco dobrý voják Švejk spěchá k svému pluku splnit povinnost k svému mocnáři... mocnář odešel na věčnost. Po celé monarchii se spouštějí korouhve na půl žerdě, šlechtičny a manželky státních úředníků oblékají smuteční šat a posádky ve všech městech širší vlasti se chystají důstojně uctít památku zesnulého panovníka, s nímž odchází do nenávratné minulosti celá velká éra.

Na náměstí v Českých Budějovicích se koná okázalá panychida za účasti místní honorace, obyvatelstva a vojenské posádky. Nadporučík Lukáš velí střelecké četě, jež má vypálit čestnou salvu.

Za smutečního hlaholu zvonů, za víření zastřených bubnů, v okamžiku vrcholného dojetí, když nadporučík s tasenou šavlí se chystá k slavnostnímu povelu k vypálení salvy, prodere se špalíry obecenstva na volné prostranství před tribunou dobrý voják Švejk, eskortující svou zpitou eskortu a zvučným hlasem nic netušícího bojovníka zvolá do těžkého ticha: „Ať žije císař František Josef První!“

Nadporučík Lukáš si uvědomí plnou hrůzu návratu svého pucfleka, šavle mu vypadne z ruky, zazvoní o historickou dlažbu staroslavných Budějovic... a sám nadporučík se skácí v mdlobách.

Pak se ihned setkáváme se Švejkem pochopitelně v cele posádkového vězení. Jeho spoluvězeň je vojín, který se ocitl ve vazbě, protože prohlašoval, že smrt mocnářova je nesmysl: „Přece každý ví, že starej Procházka už dávno nežil, že ho ukazovali lidem vycpanýho.“

Švejk tento názor nesdílí. Konstatuje, že s mocnářem odchází celá epocha a že zkrátka teď: „Těm mocnejm vojenskejm a jinej pánům nastane veliká starost, co místo zesnulého mocnáře vymyslet za hodnot... protože na chudej lid musí bejt přísnost.“

Přichází profous a oznamuje Švejkovi, že je propuštěn a jest se mu bez prodlení hlásiti u svého útvaru, neboť celý pluk odchází na frontu. Švejk se loučí se svým spoluvězněm: „Až bude po tý vojně, tak mne přijď navštívit. Najdeš mne každéj večer vod šesti hodin U kalicha Na bojišti.“

„To se ví, že tam přijdu,“ ujišťuje voják. Ještě se chce na něco zeptat, ale profous vystrčí Švejka z cely a zamyká dveře. Švejk přechází vězeňský dvůr, nad kterým se klene jasné nebe ranního úsvitu. V zamřížovaném okénku se objeví tvář osiřelého vězně, který volá na Švejka: „A bude tam nějaká sranda?“

„Každéj den se tam něco strhne,“ ujišťuje hlasitě Švejk svého druha, stojí uprostřed pustého nádvoří, „a kdyby to bylo moc tichý, tak už to nějak zařídíme.“

Tvář v okně křičí: „Tak se ale jistě postarej o nějakou zábavu, až tam přijdu!“ ...Vtom, zřejmě prudce stržen dolů, zmizí ze zamřížovaného okna.

Švejk hledí do okna a pak zvolá: „Přijď ale určitě, až bude konec týhle válce!“

V cele svazuje zuřivý profous vojáka vězně do kozelce. Voják nezdolně huláká směrem k oknu: „A jaký tam mají pivo?“

Ze dvora jako ozvěna se ozve Švejkova odpověď: „Velkopopovický!“

„A mají tam holky?“ ptá se mučedník.

Švejk na dvoře volá k prázdnému okénku: „Tedy po válce, v šest hodin večer.“ Nacpává si dýmku a rozhlíží se po jasnícím se nebi. Pak volá: „Přijď raději o půl sedmý, kdybych se někde vopozdil.“

Z vězení se ozývá: „V šest hodin nemůžeš?“

Švejk si zapálí dýmku, vykřikne: „Tak přijdu tedy v šest“ a vykročí k bráně.

Prolínání ukazuje Švejka v plné polní výzbroji, jak se svým plukem pochoduje na frontu. Panoramujeme s jeho odhodlané a vyrovnané tváře na oblohu, plnou kyprých mraků jako v prvním záběru filmu.

Zároveň se ozve hlas vypravěčův: „A tak jsme se nedověděli, kdo války začíná. Ale jedno teď víme bezpečně: že proti tomuhle člověku je tahle prašivka...“

(Pohled na houbovitý sloup kouře vybuchlé atomové pumy, který zpětným pochodem se smrskne vniveč.)

...takováhle.“

Závěrečný hudební akord.

Konec

Ediční poznámka

Filmová povídka Voskovce, Wericha a K. Steklého Švejk nebyla dosud publikována, a v této edici vychází poprvé. Její text byl vytištěn pouze pro vnitřní potřebu Čs. filmové společnosti a k posouzení Filmovým uměleckým sborem v Praze (FIUS) v prosinci 1947. Dnes je uložen v knihovně NFA v Praze (sign. 1236), ve fondu nerealizovaných scénářů. Původní text filmové povídky je na začátku opatřen přípisem Karla Steklého a Ladislava Hanuše, vedoucích IV. výrobní skupiny, Filmovému uměleckému sboru z 1. prosince 1947 a úvodní, jednostránkovou explikací autorů – „zpracovatelů“. Pro účely naší edice oba tyto doplňkové texty uvádíme až v ediční poznámce:

Skupinová dramaturgie výrobní skupiny IV. předkládá FIUSu k posouzení filmovou povídku K. Steklého, J. Voskovce a J. Wericha „Švejk“ podle knihy J. Haška.

Tato filmisace klasické Haškovy komické figury se soustředila jen na „putimskou“ epizodu Haškovy knihy. Vychází jednak z aktualizačního záměru (namíření humoru na dnešní, válkou už zase harašící a kramařící svět atomové pumy), jednak z nového pohledu filmového, spočívajícího ve spojení filmu hraného s kresleným.

Znamenáme se

Státní výroba dlouhých hraných filmů

IV. výrobní skupina

Steklý v. r., Hanuš v. r.

Několik slov úvodem

Přichází-li naše skupina s plánem zfilmovat Švejka, nechceme navázat ani stylem, ani etickým záměrem na filmová zpracování Švejků v minulosti.

Nejde nám o to, poskytnout kinematografickému divákovi nějakou „podařenou Švejkovinu“, ale chceme převést slavné dílo Jaroslava Haška do filmové řeči v jeho hlubokém a věčném obsahu.

Vycházejíce z literárního díla, podřizujeme se velkému spisovateli ve stylu i uměleckých metodách a chceme vytvořit tak nejintimnější dotyk autora s filmem.

Ozdobou Haškova díla jsou vsuvné novely, rozrušující ústřední dějovou niť a jsou hlavním charakteristickým znakem postavy Švejkovy i literárního tvaru. Naším úsilím je vystihnout Švejka jako postavu i jako literární dílo.

Náš dramaturgický i výtvarný plán směřuje k využití vsuvných novel Švejkova vyprávění a chce je realizovat technikou kresleného filmu. Proto v celém filmovém díle, které zabírá jen typicky českou pasáž putimskou, budou ze vsuvných novel v úměrném rozvrstvení vkomponovány tři kreslené vložky.

Titulní roli Švejka vytvoří Jan Werich, četnického strážmistra v Putimi Jiří Voskovec. Režii filmu povede Jiří Voskovec za spolupráce uměleckého šéfa skupiny režiséra Karla Steklého.

Švejkem hodlají naši přední umělci V. + W. předstoupit před filmové obecnstvo v nových podobách a pro tuto příležitost považují dílo Jaroslava Haška za látku nejhodnější.

Zpracovatelé.

Text filmové povídky jsme upravili podle běžných edičních zásad a současných pravidel pravopisu. Doplňli jsme nedůsledně značenou interpunkci, upravili uvozovky označující přímou řeč a celý text jsme graficky sjednotili. Opravili jsme zřejmé překlepy a pravopisné chyby. Současnému úzu jsme přizpůsobili kvantitu hlásek (např. *atelier* m. *atelier*, *kretén* m. *kreten*, *špión* m. *špion*, *vagón* m. *vagon*, *perón* m. *peron*) a psaní *s* a *z* (např. *nervózně* m. *nervosně*, *dezertér* m. *desertér*, *anabáze* m. *anabase*, *dezolátní* m. *desolátní*). Podobně jsme opravili psaní slov dohromady (např. *vtom* m. *v tom*, *kvůli* m. *k vůli*). Vlastní jméno Pulkrábek, vyskytující se v původním textu, jsme opravili na haškovské Purkrábek.